

PARTICULARITĂȚI PRIVIND ANALIZA NATURII JURIDICE A DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI

Cristina CEBAN,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Univestitatea de Studii Europene din Moldova
cristinaceban810@gmail.com

Virginia ZAHARIA,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Univestitatea Cooperatist-Comercială din Moldova
virginica.zaharia@yahoo.com

Abstract. *The study design, we aimed to research the legal nature of the rights and freedoms of the human being, because of the issue of human rights has been, is, and will always be in the spotlight, and it will be the object of concern of the experts in the field of law, political scientists, sociologists, politicians, and the whole of the companies, given the fact that human rights have become one of the central ideas of the day that tend to be accepted by all the countries of the world, beyond the differences in the historical, cultural, and economic factors. The purpose of this research is to carry out a comprehensive analysis of fundamental human rights and freedoms. The field of human rights is a widely discussed topic of vital importance to every state. According to them, their observance leads to a prosperity of each state, to a liberation and tranquility that dominates the whole world. In the process of drawing up this article, methods were used: logical, analytical, comparative.*

Keywords: *rights, freedoms, human rights, fundamental, democracy, citizen, civil, political, economic, social, cultural.*

Rezumat. *Prin studiul propus, am dorit cercetarea naturii juridice a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, deoarece problema drepturilor omului a fost, este și va fi mereu în atenția tuturor și va constitui obiect de preocupare a specialiștilor din domeniul dreptului, politologilor, sociologilor, politicienilor, dar și a întregii societăți dat fiind faptul, că drepturile omului au devenit una dintre ideile centrale ale vremii, care tinde a fi acceptată de toate statele lumii, dincolo de diferențele istorice, culturale și economice. Scopul acestei cercetări constă în efectuarea unei analize ample a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Domeniul drepturilor omului este un subiect pe larg discutat, de o importanță vitală fiecărui stat. Conform acestora, respectarea lor duce la o prosperitate a fiecărui stat, la o liberare și o liniște care domină întreaga lume. În procesul elaborării acestui articol au fost utilizate metodele: logică, analitică, comparativă.*

Cuvinte-cheie: *drepturi, libertăți, drepturile omului, fundamental, democrație, cetățean, civil, politic, economic, social, cultural.*

Introducere

Problema drepturilor omului a fost, este și va fi mereu în atenția tuturor și va constitui obiect de preocupare a specialiștilor din domeniul dreptului, politologilor, sociologilor, politicienilor, dar și a întregii societăți dat fiind faptul, că drepturile omului au devenit una dintre ideile centrale ale vremii, care tinde a fi acceptată de toate statele lumii, dincolo de diferențele istorice, culturale, economice.

Pe parcursul evoluției istorice omenirea mereu a aspirat spre libertate și dreptate. Nu întâmplător, în Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU, chiar de la art.1, în prima propoziție se afirmă că „*Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi*” [8, p.11].

Astăzi ca niciodată, o atenție deosebită este acordată problemelor ce țin de respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Rezultate obținute și discuții

Drepturile și libertățile omului cu multitudinile lor ramificații și implicații teoretice și,

îndeosebi, practica „reprezintă un domeniu important în preocupările fiecărui stat precum și ale comunității umane internaționale” [13, p.172]. Iată de ce I. Deleanu subliniază, și pe bună dreptate, că „a devenit de asemenea un loc comun adevărul că edificiul constituțional al oricărei țări este cu siguranță sortit prăbușirii dacă principala coloană de susținere a acestuia - drepturile și libertățile omului și ale cetățeanului - nu este reală și durabilă. Indubitabil, dinamica istoriei umanității sugerează forma de mișcare a unui bumerang: totul pleacă de la om și revine la el, în folosul sau împotriva lui. Omul este reperul axiologic cardinal al oricărui sistem juridic” [9, p.115].

Realitatea a mai arătat că „democrația și drepturile (omului) realizează o unitate indescritibilă, un original circuit feed-back, ele sunt două categorii pereche în care una este condiția celeilalte”. În acest context, I. Deleanu afirmă că „democrația marchează emanciparea poporului, devenirea lui ca subiect al guvernării, o emancipare ce însă presupune puterea de autodeterminare a fiecărei persoane - deci înzestrarea acestuia cu drepturi ce-i sunt inerente ca om și cetățean; regimul democratic se valorizează ca unul dintre modurile de exercitare a puterii, având la bază principiul reprezentativității, dar punerea în operă a acestui principiu, presupune bineînțeles recunoașterea dreptului de a alege și de a fi ales, recunoașterea deci și garantarea drepturilor electorale, ca cele mai importante drepturi politice; odată ales organul reprezentativ al țării, organul legiuitor este singurul competent să stabilească sistemul drepturilor și libertăților; garanțiile lor materiale și juridice, drepturile și libertățile, înfățișându-se astfel ca premisă și totodată ca produs al democrației...” [9, p.178-179].

În acest articol științific unde s-a pus în prim-plan importanța drepturilor fundamentale ale omului au fost utilizate astfel de expresii, precum: „drepturi”, „libertăți” ale „omului”, „cetățeanului”. Iată de ce câteva explicații terminologice se impun cu atât mai mult că și Constituția Republicii Moldova, precum și Constituțiile altor state, de asemenea și documentele internaționale se menționează identic.

În vederea stabilirii categoriilor de „drepturi” și „libertăți”, unii savanți consideră că ele nu se situează pe același plan și nu au același conținut.

Astfel, spre exemplu, în doctrina franceză se consideră că:

- a) „Drepturile omului”, relevând concepția dreptului natural, privesc drepturile inerente naturii umane, în afară și deasupra dreptului pozitiv, drepturi care au o natură transcendentală, sunt universale, aceleași din totdeauna și pentru totdeauna; „libertățile publice” sunt categorii reale, prerogative recunoscute și garantate juridicește, situându-se deci pe planul dreptului pozitiv;
- b) „Drepturile omului” reprezintă un minimum de prerogative necesare autodeterminării lui; „libertățile publice” sunt prerogative care asigură securitatea individului, protecția lui, semnificând adevărate creanțe față de societate [13, p.16-18].

Cu toate acestea, în mare parte categoriile „drepturile omului”, și „libertățile publice” sunt frecvent tratate în literatura de specialitate ca sinonime, termenul „libertate” este rezervat „pentru acele drepturi în exercitarea cărora aprecierea titularului este strict exclusivă, numai el putând decide asupra posibilității de a face sau nu a face ceva (de exemplu, libertatea cuvântului, libertatea de a se asocia, de a se întruni, etc.)” [9, p.178].

Cu referire la expresia „drepturile omului” se înțeleg drepturile oricărei persoane care se află în spațiul suveranității unui stat, indiferent de raportul său cu statul respectiv, iar prin „drepturile cetățeanului” se înțeleg „drepturile specifice ale acelei persoane care, prin raportul de cetățenie, aparține statului respectiv” [9, p.178].

Cât privește clarificarea conceptelor de “drepturi ale omului” și “drepturi ale cetățeanului”, prof. G. Vrabie consideră că acest demers este determinat, pe de o parte, de polisemia cuvintelor – fenomen specific, îndeosebi, contemporaneității – și, pe de altă parte, de utilizarea unor concepte deosebite pentru desemnarea aceluiași fenomen. El este de asemenea impus de caracterul confuz al unor formulări, utilizate în Constituție cum ar fi “drepturi ale omului și cetățeanului”, fie “drepturi ale cetățenilor”, fie “drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale” [19, p.441].

De exemplu, Constituția Poloniei din 1992 și Sloveniei din 1991 utilizează expresia „drepturi ale omului și cetățeanului”, Constituția Bulgariei din 1991 „drepturi și îndatoriri fundamentale ale cetățenilor”, Constituției României din 1991 și a Republicii Moldova din 1994 „drepturi și libertăți fundamentale” fără a face referire la titularul lor.

În documentele internaționale, precum și în actele normative interne, în prezent sunt utilizate două noțiuni: „drepturi” și „libertăți”, sau „drepturi ale omului”, „libertăți publice” etc., fără a se face vre-o riguroasă distincție între ele.

În viziunea prof. G. Vrabie, unii autori fac o deosebire între „drepturi” și „libertăți”, „utilizând prioritar noțiunea de „drepturi” pentru a desemna drepturile *omului*, în general, și sintagma „libertățile publice” pentru a desemna drepturile *cetățeanului*, în general” [19, p.106]. Doctrina franceză face, de asemenea, o distincție între „drepturile omului” și „libertățile publice”.

Așa, de exemplu, „drepturile omului” sunt considerate „drepturi inerente naturii umane, drepturi ce se situează în afara și deasupra dreptului pozitiv, având o natură transcendentală. Ele sunt universale, imuabile, imprescriptibile și inalienabile, potrivit concepției dreptului natural”. În acest context, savantul G. Bourdeau califică drepturile omului ca „prerogative abstracte”, recunoscute naturii umane..., iar „libertățile publice” sunt considerate „prerogative recunoscute și garantate juridicește, situându-se, deci, pe planul dreptului pozitiv. Ele asigură securitatea individului, constituind adevărate creanțe ale acestuia față de stat”. Sau, spre exemplu, în expresia autorului G. Bourdeau, sunt „prerogative efective”, susceptibile de realizare” [3, p.206].

Acceptând aceste criterii de distincție, prof. G. Vrabie menționează că dacă distincția dintre „drepturile omului” și „libertățile publice” care își avea o oarecare acoperire în realitate, până la crearea garanțiilor juridice ale drepturilor omului este astăzi depășită în multe privințe” [19, p.443], actualmente protecția juridică a drepturilor omului este asigurată prin instrumente internaționale, instrumente care sunt recunoscute ca „având forța juridică pe plan intern” [19, p.444]. Această stare a lucrurilor îi permite prof. G. Vrabie să concluzioneze că astăzi aceste două noțiuni: „drepturi” și „libertăți”, „sunt privite ca având același conținut. Ele sunt, ca natură juridică, drepturi subiective” [19, p.444]. Această părere o împărtășește și autorul tezei, pe motiv că atât drepturile, cât și libertățile sunt subiective.

Dacă în dreptul internațional sintagmele „drepturi ale omului” și „libertăți ale cetățeanului” nu diferă prin nimic, subliniază prof. V. Popa [16, p.94], atunci în dreptul intern al statului există o deosebire. Expresia „drepturile omului” evocă drepturile ființei umane inserate în multiple declarații, convenții, pacte internaționale, deoarece recunosc drepturile naturale, inalienabile omului, drepturi inerente ale unei ființe înzestrate cu rațiune și conștiință pentru a duce un mod de viață civilizat.

Însă, într-un stat, suveranitatea națională, „puterea politică aparține poporului care o exercită prin organele sale reprezentative sau în mod direct, prin referendum, din inițiativă populară. Acest drept, denumit și exclusiv politic, este exercitat numai de o anumită parte din popor, de cei ce dețin calitatea de cetățean” [16, p.302]. Într-adevăr, Constituțiile tuturor țărilor, inclusiv a Republicii Moldova, stabilesc că doar cetățenii Republicii Moldova dețin drepturile exclusiv politice.

De aici, conchidem că, deosebirea dintre aceste două sintagme – „drepturile cetățeanului” și „drepturile omului” - constă în sfera drepturilor de care se poate prevala o persoană, situată în teritoriul unui stat: „deplină” - dacă este cetățean al statului respectiv și „restrânsă” - dacă este cetățean străin sau apatrid, ceea ce, de fapt, este și reglementat din punct de vedere constituțional. Dar, din punctul de vedere al dreptului internațional, noțiunea „drepturile omului” este mai largă decât „drepturile cetățenilor”, asta deoarece instrumentele internaționale protejează la general „drepturile omului”, nefiind legați de cetățenie.

Cât privește definirea „drepturilor fundamentale”, literatura de specialitate nu este unanimă. Așa, prof. I. Muraru propune de luat în considerație următoarele momente, că ele:

- a) sunt drepturi subiective;
- b) sunt drepturi esențiale pentru cetățeni;

c) datorită importanței lor, sunt înscrise, în acte deosebite, cum ar fi declarații de drepturi, legi fundamentale (constituții).

Acceptând, în fond, aceste trei criterii ce stau la baza definirii drepturilor și libertăților fundamentale, savanții în domeniu interpretează esența lor în diverse moduri, precum:

a) Drepturile fundamentale sunt drepturi subiective, ceea ce în viziunea profesorului I. Muraru înseamnă că ele sunt: „În ultimă instanță facultăți ale subiectelor raportului juridic de acțiune într-un anumit fel sau de a cere celuilalt sau celorlalte subiecte o atitudine corespunzătoare și de a beneficia de protecția și sprijinul statului în realizarea pretențiilor legitime” [14, p.173].

La rândul său, I. Deleanu consideră că: „Dreptul subiectiv este acea prerogativă conferită de lege în temeiul căreia titularul dreptului poate - și uneori chiar trebuie - să desfășoare o anumită conduită și să ceară altora desfășurarea unei conduite adecvate dreptului său, sub sancțiunea prevăzută de lege, în scopul valorificării unui interes personal, direct, născut și actual, legitim și juridic protejat, în acord cu interesul general și cu normele de conviețuire socială” [9, p.187].

G. Vrabie menționează că „drepturile juridice subiective sunt definite ca prerogative (puteri) ale unei persoane - prerogative văzute de dreptul pozitiv - în virtutea căreia aceasta poate să se comporte într-un anumit fel (poate să adopte un anumit comportament), sau să pretindă alteia un anumit comportament, putând apela la ajutorul organelor etice, în situația în care este împiedicată să adopte comportamentul licit dorit sau în situația în care pretinzând alteia, conform legii, un anumit comportament, aceasta nu-l adoptă” [19, p.442].

Într-adevăr, la definirea dreptului subiectiv, așa cum am menționat anterior, s-a ținut cont și de faptul că asigurarea acestuia la nevoie se face de către stat. Dar astăzi s-a încetățenit o nouă practică conform căreia, dacă propriul stat nu asigură aceste prerogative, persoana lezată într-un drept poate să se adreseze unei organizații suprastatale internaționale (de exemplu, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului de la Strasbourg). Iată de ce prof. G. Vrabie menționează și, pe bună dreptate, că „definirea dreptului subiectiv ar trebui să reflecte și acest aspect” [19, p.445], opinie pe care o împărtășim și noi.

b) Caracterizarea drepturilor fundamentale ca drepturi esențiale pentru cetățean poate fi semnalată încă din primele lucrări marcante în acest domeniu. J.J. Rousseau în „Discurs asupra originii și fundamentelor inegalității dintre oameni” sublinia că „...drepturile omului sunt daruri esențiale ale naturii, de care nimeni nu se poate atinge în niciun fel”.

c) Datorită importanței lor, drepturile fundamentale grație criteriului valoric ca fiind esențiale pentru om, sunt înscrise în acte deosebite, cum ar fi declarații de drepturi, legi fundamentale, de aici conferindu-li-se o formă și ocrotire juridică aparte.

Pornind de la aceste criterii, I. Muraru [13, p.176] subliniază că „drepturile fundamentale sunt acele drepturi subiective ale cetățenilor, esențiale pentru viața, libertatea și demnitatea acestora, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității umane, drepturi stabilite prin Constituție și garantate prin Constituție și lege”.

Acceptând, practic, aceleași criterii de definire invocate de către I. Muraru [13, p.131], prof. T. Cârnaț definește drepturile și libertățile fundamentale ca „acele drepturi subiective indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității umane, drepturi stabilite prin Constituție și garantate prin Constituție și legi” [3, p.27-28].

La rândul său, savantul V. Popa, menționând că drepturile fundamentale sunt cele mai „esențiale pentru existența și libera dezvoltare a personalității”, definește drepturile și libertățile fundamentale ca „drepturi subiective ale cetățenilor, esențiale pentru existența și libera dezvoltare a personalității umane, drepturi stabilite și garantate prin constituție și legi” [16, p.131].

Autorul I. Guceac subliniază că „drepturile fundamentale ale omului reprezintă o categorie distinctă de drepturi subiective, esențiale, care în ansamblul lor formează o instituție juridică de drept constituțional, ale cărei norme de drept sunt consacrate în Constituție” [11, p.91].

În același timp, cât privește distincția dintre drepturile fundamentale și celelalte drepturi

subiective, G. Vrabie consideră că ea trebuie făcută ținându-se cont de două criterii, de:

- „1) importanța lor pentru individ, pentru cetățean, și
- 2) importanța lor pentru stat” [19, p.447].

În acest context, autoarea definește drepturile fundamentale ale cetățenilor ca „prerogative indispensabile existenței lui în societate, afirmării și dezvoltării personalității sale, pe de o parte, și indispensabile conservării și dezvoltării societății statale în ansamblul ei, pe de altă parte” [19, p.452].

La aceste două criterii, prof. G. Vrabie îl adaugă și pe al treilea – de natură „formală” [19, p.457], și anume „cel care se referă la actul juridic în care sunt consacrate”; enumerând Constituția, precum și pactele internaționale privitoare la drepturile omului [6; 8; 15].

Prof. T. Drăganu menționează că: „Prin noțiunea de drepturi fundamentale cetățenești se desemnează acele drepturi ale cetățenilor care, fiind esențiale pentru existența fizică și integritatea psihică, pentru dezvoltarea materială și intelectuală a acestora, precum și pentru asigurarea participării lor active la conducerea statului, sunt garantate de însăși Constituție” [10, p.151].

După cum observăm, savantul evidențiază următoarele criterii:

- a) drepturile fundamentale sunt esențiale pentru om și
- b) grație acestui criteriu, ele sunt garantate de Constituție.

Cu toate că, în definiție, autorul T. Drăganu nu menționează caracterul subiectiv al drepturilor fundamentale, el nu poate nega această trăsătură, subliniind că: „Drepturile fundamentale ale cetățenilor nu trebuie concepute ca o categorie de drepturi deosebite prin natura lor de celelalte drepturi subiective. Întocmai ca orice drepturi subiective, ele sunt puteri garantate de lege voinței subiectului activ al raportului juridic, în temeiul cărora acesta este în măsură, în vederea valorificării unui interes personal direct, să desfășoare o conduită determinată sau să pretindă subiectului o anumită comportare, la nevoie, poate fi impusă acesteia cu sprijinul forței de constrângere a statului” [10, p.169].

Considerăm că, prin expresia „drepturi fundamentale cetățenești”, prof. T. Drăganu îngustează noțiunea de drepturi fundamentale, atribuindu-le doar cetățenilor, ceea ce, din punct de vedere științific, este incorect, deoarece chiar unele drepturi enumerate în definiție ca „existența fizică” și integritatea psihică”, „dezvoltarea materială și intelectuală” aparțin pe deplin și cetățenilor străini și apatrizilor.

Recunoscând reușită evidențierea celor trei criterii enunțate de prof. I. Muraru [13, p.179], în definirea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului, considerăm că, ele sunt drepturi naturale subiective esențiale pentru libera și deplina dezvoltare a personalității umane în spiritul libertății și demnității, drepturi stabilite și garantate prin Constituție și legi, comparând astfel un tratament juridic specific.

De cele mai dese ori, clasificarea drepturilor omului se face în funcție de sistematizarea acestor drepturi pe compartimente în cadrul convențiilor [1, p.19].

Astfel, în opinia autorilor Raluca Beșteliu și Catrinel Brumar, luarea în considerare a documentelor internaționale în materie conduce la conturarea următoarelor categorii de drepturi ale omului, din punctul de vedere al naturii acestora: drepturi civile, politice, economice, sociale și culturale [2, p.95].

Totuși, este de remarcat că anumite drepturi au un caracter mixt, putând fi atât civile, cât și politice, după cum sunt recunoscute tuturor indivizilor sau numai cetățenilor unui stat. Tot astfel, drepturile pot fi atât civile, cât și sociale sau culturale, după cum sunt reglementate de instrumente ce enunță drepturi civile și politice, sau drepturi economice, sociale sau culturale [2, p.106-107].

Spre exemplu, dreptul de a forma sindicate are un aspect civil – dreptul la libertatea de asociere, dar și un aspect economic și social, având în vedere scopul creării sindicatelor.

O altă mare clasificare a drepturilor omului se face după conținutul obligației de respectare și garantare care revine statelor. În funcție de acest criteriu, distingem patru categorii de drepturi:

1. Drepturi intangibile (dreptul la viață, interzicerea torturii și a relelor tratamente, interdicția

- sclaviei și principiul legalității infracțiunilor și pedepselor);
2. Drepturi virtuale (sunt drepturile care nu au sau nu se bucură în mod deplin de o autoritate impusă și sancționată efectiv prin măsuri expres prevăzute de lege, precum: drepturi economice, culturale proclamate printr-o serie de documente internaționale);
  3. Drepturi condiționale, fiind la rândul lor grupate în 5 mari categorii:
    - 1) libertăți fizice ale persoanei;
    - 2) drepturi procedurale; dreptul la un proces echitabil, dreptul la un recurs efectiv;
    - 3) drepturi legate de viața privată: dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a secretului corespondenței;
    - 4) libertățile de gândire și exprimare;
    - 5) libertățile de acțiune socială și politică;
  4. Drepturi cu o dimensiune colectivă (drepturile persoanelor care aparțin minorităților etnice, lingvistice, religioase și naționale).

Această clasificare este dezvoltată pe larg de către savanții Raluca Beșteliu și Catrinel Brumar.

Problema clasificării drepturilor și libertăților fundamentale a fost examinată și de către savanții I. Muraru și E.S.Tănăsescu, care identifică criteriile utilizate de savanții în domeniu la clasificarea drepturilor fundamentale. Studiul pornește de la Pellegrino Rossi, pe când în Franța se fonda învățământul dreptului constituțional, distingând deci categorii de drepturi: private, publice și politice.

Următoarea clasificare expusă istoricește este în drepturi individuale și drepturi colective, promovată și argumentată de către Theodor C.Van Boven [14, p.154]. Autorii nu împărtășesc acest tip, considerând că clasificarea drepturilor „nu trebuie să ducă la ierarhizarea lor, la contrapunerea lor sau la scăderea importanței unora dintre ele”.

Savanții, pe bună dreptate, consideră că clasificarea nu urmărește și nu trebuie să urmărească „ruperea, divizarea drepturilor, ci dimpotrivă, explicarea structurii interioare a sistemului unitar al drepturilor, libertăților și îndatoririlor cetățenilor”, într-un cuvânt – drepturile fundamentale sunt indivizibile.

Autorii folosind „criteriul conținutului drepturilor și libertăților cetățenești, conținut ce determină de altfel și finalitatea acestor drepturi.”, identifică următoarele categorii: inviolabilitate; drepturile și libertățile social-economice și culturale; drepturile exclusiv politice; drepturile și libertățile social-politice; drepturile garanții [14, p.156].

O abordare similară este prezentată și de G.Vrabie, care pornește de la clarificarea conceptelor referitoare la categoriile „drepturile cetățeanului” și „drepturile omului”. În continuare sunt caracterizate „categoriile de drepturi” sau, cu alte cuvinte, se dă o clasificare a drepturilor fundamentale, întâlnite în literatura de specialitate. Până la urmă acceptând următoarele categorii de drepturi: de prima generație și de a doua generație, și drepturi din generația a treia [19, p.441].

Exact ca și în cazul definițiilor noțiunilor de drepturi fundamentale și îndatoriri fundamentale, și în cazul abordărilor ce vizează clasificarea drepturilor, opiniile autorilor Ioan Muraru și Elena Tănăsescu sunt oarecum dominante în doctrină. De exemplu, autorul Gheorghe Taucu, examinând subiectul ce ține de clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale, trece în revistă majoritatea variantelor de clasificări expuse în literatura de specialitate, ca până la urmă s-o împărtășească pe cea dată de autorul I.Muraru [17, p.136].

O clasificare a inviolabilităților este realizată de savantul Gheorghe Taucu. În cadrul categoriei „inviolabilități”, autorul include și examinează următoarele drepturi.

1. Dreptul la viață, la integritate fizică și psihică (art.22). În calitate de elemente definitorii, constituționale ale dreptului la viață se include, în primul rând, faptul că nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar. Din aceste considerente, Constituția interzice pedeapsa cu moartea, interzicere care este absolută.

Dreptul la integritate fizică presupune că orice atingere adusă integrității fizice a persoanei trebuie sancționată prin lege.

Dreptul la integritate psihică – sub aspect juridic – este privit ca un complex de elemente componente, în care psihicul ocupă un loc foarte important și în care acesta nu poate fi despărțit de fizic. Acesta și este motivul pentru care în multe documente internaționale sunt condamnate practicile care duc la atingere acestor două integrități.

2. Libertatea individuală și siguranța persoanei este examinată de către autor sub formă de teze în toată complexitatea sa în conformitate cu stipulările art.23 din Constituție.
3. Dreptul la apărare este expus ținându-se cont atât de prevederile constituționale, cât și de practica europeană.
4. Dreptul la viață intimă, familială și privată, recunoscut de art.26 din Constituție, este analizat în detaliu și multiaspectual.

În viziunea autorului și dreptul la libera circulație face parte din categoria inviolabilităților, dar nu este absolut, ci pasibil restricțiilor în limitele stabilite de legislație.

Dreptul de petiționare și dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică sunt incluse de autor în categoria „drepturi garanții”.

În spațiul doctrinar al RM, una dintre clasificările drepturilor fundamentale ale omului este realizată de constituționalistul Ion Guceac, care recunoaște categoriile „drepturi individuale” și „drepturi colective”, pe de o parte, iar, pe de altă parte, cu referință la doctrina românească, enumeră următoarele categorii: inviolabilități; drepturi și libertăți social-economice; drepturi exclusiv politice; drepturi și libertăți social-politice; drepturi-garanții. În concluzie, autorul preferă clasificarea realizată „mai mult pe motive metodologice, de încadrare tipologică”, și anume: drepturi civile; drepturi politice; drepturi social-economice și culturale [11, p.91-96].

În cadrul drepturilor civile sunt incluse: dreptul la viață și la integritate fizică și psihică; libertatea individuală și siguranța persoanei, dreptul la viața intimă, familială și privată și altele [11, p.102-103].

În ceea ce privește un alt criteriu – evoluția în timp a drepturilor omului, conform demersurilor doctrinare din Republica Moldova și în speță a autorului Ion Guceac -, drepturile se clasifică în trei generații de drepturi [12, p.54-55]:

- Prima generație de drepturi a cuprins drepturile civile și politice. Drepturile civile se referă la garantarea integrității fizice și morale, iar drepturile politice reglementează participarea la viața socială (dreptul la vot, dreptul de a se înscrie într-un partid politic, dreptul la asociere liberă, libertatea de expresie și accesul la informații). Deși se încearcă efectuarea unei distincții clare dintre aceste două categorii de drepturi, totuși, în doctrină s-a reținut că delimitările dintre diferite tipuri nu sunt clare, unele drepturi putând fi încadrate în mai multe categorii: dreptul la libera expresie este un drept civil, dar și unul politic. Valoarea centrală a primei generații de drepturi a fost libertatea.
- A doua generație de drepturi a inclus drepturi sociale, economice și culturale. În doctrină se reține că valoarea fundamentală care a stat la baza celei de-a doua generații a fost egalitatea: accesul egal la servicii, oportunități sociale și economice echivalente. Drepturile sociale promovează participarea deplină la viața socială: dreptul la educație, dreptul de a avea o familie, dreptul la sănătate etc. Drepturile economice se referă la standardele de viață: dreptul la muncă, la locuință, accesul la sistemul de asigurări sociale. Drepturile culturale cuprind dreptul de a participa liber la viața culturală a comunității.
- A treia generație de drepturi promovează o categorie nouă de drepturi, aflate în proces de recunoaștere: drepturi „colective” ale societății sau ale persoanelor. Acestea au apărut ca urmare a dezastrilor ecologice, a războaielor și sărăciei, fenomene care au atras atenție omenirii asupra dreptului la dezvoltare, la pace, la un mediu sănătos, la asistența umanitară. Conform doctrinei, pentru această categorie de drepturi, valoarea caracteristică este solidaritatea.

O abordare similară întâlnim și în cazul constituționalistului din RM – Victor Popa, care clasifică drepturile în trei categorii, și anume:

- 1) drepturi de prima generație;
- 2) drepturi de generația a doua;

3) drepturi de generația a treia [16, p.310-311].

Dat fiind că clasificarea naturală este, de regulă, riguroasă și rigidă, iar cea artificială subiectivă și, în consecință, convențională și flexibilă, autorul V.Popa [16, p.321] recunoaște doar clasificarea având în calitate de criterii generațiile. În acest context, în cadrul drepturilor civile (din categoria drepturilor de primă generație) sunt incluse: dreptul la viața și integritatea fizică și psihică (art.24), libertatea individuală și siguranța persoanei (art.25); dreptul la apărare (art.26); viața intimă, familială și privată (art.28); inviolabilitatea domiciliului (art.29); secretul corespondenței (art.30); familia (art.48); dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică (art.53).

De problema ce ține de clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului s-a preocupat și prof. Teo Cârnaț [3, p.68], care, trecând în revistă evoluția procesului de „clasificare”, în continuare folosește criteriul „conținutului drepturilor și libertăților cetățenilor”, conținut ce determină, de altfel, și următoarea clasificare a drepturilor fundamentale:

1. Dreptul la inviolabilitate, care include: dreptul la viață; dreptul la integritatea fizică și psihică; inviolabilitatea persoanei; dreptul la apărare; inviolabilitatea domiciliului; dreptul la libera circulație, dreptul la căsătorie; dreptul la ocrotirea familiei și a copilului;
2. Drepturile social-economice și culturale, în care sunt incluse: dreptul la muncă; dreptul la protecția muncii; dreptul la odihnă; dreptul la un mediu sănătos; dreptul la învățătură; dreptul la asigurare în caz de bătrânețe, boală sau incapacitate de muncă; dreptul la proprietate; dreptul la moștenire; dreptul la un nivel de trai decent; dreptul la ocrotirea sănătății; dreptul la grevă.
3. Drepturile și libertățile social-politice, care cuprind: libertatea conștiinței; libertatea cuvântului; libertatea presei; dreptul la asociere; libertatea întrunirilor, a mitingurilor și demonstrațiilor; secretul corespondenței și al convorbirilor telefonice; dreptul la informație.
4. Drepturile-garanții, care presupun: dreptul la petiționare: dreptul celui vătămat într-un drept al său printr-un act ilegal al unui organ de stat de a cere organelor competente, în condițiile prevăzute de lege, anularea actului și reparării pagubelor.

Un alt autor, Gheorghe Costachi, în lucrarea sa fundamentală în domeniul drepturilor omului, oferă propria clasificare a drepturilor și libertăților constituționale, divizându-le în două categorii:

- a) drepturi civile și politice;
- b) drepturile economice, sociale și culturale [7, p.113].

Problemelor legate de clasificarea drepturilor constituționale le este dedicat manualul de drept constituțional al Dlui V.Ivanov, autorul considerând că în totalitatea drepturilor și libertăților se conturează două părți principale: prima – drepturile și îndatoririle constituționale; a doua – drepturile și îndatoririle ramurale și civile; de muncă, administrative, familiale etc. [20, p.191].

De asemenea, savantul V. Ivanov susține concepția clasificării lor în trei generații; trei grupări: individuale; politice; social-economice.

Referitor la examinarea drepturilor și libertăților individuale, autorul consideră că aceste drepturi nu pot fi retrase persoanei și nici persoana nu se poate dezice de ele, să le transmită altei persoane, într-un cuvânt ele sunt inalienabile. Din această categorie fac parte: dreptul la viață, dreptul la integritatea fizică și psihică; libertatea individuală și siguranța persoanei; dreptul la viața intimă, familială și privată, inviolabilitatea domiciliului etc.

Cu privire la drepturile și libertățile politice, esența acestor drepturi, în viziunea autorului, constă în a asigura cetățenilor dreptul de a realiza suveranitatea națională, de a participa la guvernarea țării [20, p.202]. În calitate de grupuri politice sunt enumerate: dreptul la asociere, dreptul de vot și dreptul de a fi ales, accesul egal la funcțiile publice, dreptul la petiționare, iar în calitate de libertăți politice sunt indicate: libertatea cuvântului, libertatea întrunirilor, libertatea presei, libertatea opiniilor.

Concluzii

În urma analizei efectuate se constată că una dintre problemele care vizează domeniul drepturilor este faptul că acestea tot mai des sunt încălcate (drepturile omului, echitatea socială, non-discriminarea etc.), dar respectarea drepturilor omului reprezintă însăși statul de drept și democrația. Una din cele mai complicate probleme ale societății contemporane rămâne a fi discriminarea și aceasta se manifestă față de oameni care diferă după sex, vârstă, concepții, rasă și alte standarde care le impune societatea, o categorie de societate care se consideră mai „superioară” și care formează această problemă sub denumirea de discriminare [5, p.8], opinie susținută și de autorii prezentei investigații științifice. În ceea ce privește abuzurile și nedreptățile, cât și domeniul anumitor servicii au fost instituite mecanisme pentru respectarea drepturilor omului și prevenirea anumitor nerespecări în cadrul societății.

Drepturile fundamentale stau la baza democrației noastre, iar sistemul nostru democratic acordă, la rândul său, drepturile fundamentale. Domeniul drepturilor omului este un subiect pe larg discutat, de o importanță vitală fiecărui stat. Conform acestora, respectarea lor duce la o prosperitate a fiecărui stat, la o liberare și o liniște care domină întreaga lume.

Declararea acestor drepturi și libertăți nu asigură însă, de la sine, o protecție eficientă a lor. Cu atât mai mult că dezvoltarea acestor drepturi și libertăți se realizează prin diferite acte normative, care, din păcate, nu întotdeauna fiind concordă cu Constituția, această concordanță fiind, însă, o cerință și o necesitate incontestabilă într-un stat de drept.

Bibliografie:

1. Barbăneagră Alexei, Hadârcă Maria, *Drepturile Omului în Republica Moldova*. Chișinău, GARUDA-ART, 1998.
2. Beșteliu Raluca Miga, Brumar Catrinel. *Protecția internațională a drepturilor omului*. București, Ed.: Universul Juridic, 2010.
3. Cârnaț Teodor. *Protecția juridică a drepturilor omului*. Chișinău, Ed.: Tipografia Centrală, 2003.
4. Cârnaț Teodor. *Drept constituțional*. Chișinău: Reclama, 2004.
5. Cârnaț Teodor. *Non-discriminarea în condițiile constituționalismului contemporan din Republica Moldova*, Chișinău, Ed.: Pontos, 2008.
6. *Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950*. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298-XIII din 24.07.97 și publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, vol. I.
7. Costachi Gheorghe, Poțînga Alexei. *Asigurarea drepturilor omului în lume*. Chișinău, Ed.: Epigraf, 2003.
8. *Declarația Universală a Drepturilor Omului*. Adoptată la New York, la 10 decembrie 1948. Adoptată și proclamată de Adunarea generală a O.N.U. prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948. Republica Moldova a Aderat la Declarație prin Hot. Parl. nr.217-XII din 28.07.90. Publicată în ediția oficială "Tratate internaționale", 1998, volumul 1.
9. Deleanu Ion. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat. București, Ed.: Europa Nova, 2007, vol. II.
10. Drăganu Tudor. *Drept constituțional și instituții politice*. Tratat elementar. Cluj-Napoca, Ed.: Lumina Lex, 2000, vol. I.
11. Guceac Ion. *Curs elementar de drept constituțional*. Chișinău, Ed.: Tipografia Centrală, 2004, vol. II.
12. Guceac Ion. *Drepturile omului pe înțelesul tuturor*. Chișinău, Ed.: Știința, 2010.
13. Muraru Ioan. *Drept constituțional și instituții politice*. București, Ed.: Actami, 1998.
14. Muraru Ioan. Elena Tănăsescu Simina. *Drept constituțional și instituții politice*. București, Ed.: All Beck. 2005, vol.1.
15. *Pactul internațional privind drepturile civile și politice*. Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 2200 A (XXI) din 16 decembrie 1966. Publicată în ediția oficială „Tratate Internaționale”, 1998, vol. 1. Ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990, intrată în vigoare din data de 26 aprilie 1993.
16. Popa Victor. *Dreptul public*. Chișinău, Ed.: Tipografia Centrală, 1998.

17. Taucu Gheorghe. Drept constituțional și instituții politice. București, Ed.: Lumina Lex, 2007.
18. Voion Elena, Susanu Mihai. Ghid privind drepturile și libertățile cetățeanului și apărarea lor prin intermediul ONG-urilor. Surse de finanțare. Iași, Centrul Europe Direct, AEDD Iași, 2013.
https://www.academia.edu/7045399/GHID_PRIVIND_DREPTURILE_SI_LIBERTATILE_CETATEANULUI_SI_APARAREA_LOR_PRIN_INTERMEDIUL_ONG-urilor_SURSE_DE_FINANTARE
19. Vrabie Genoveva. Organizarea politico-etatică a României. Drept constituțional și instituțiile politice. București, Ed.: All Beck, 2007.
20. Иванов Владимир. Конституционное право Республики Молдова. Chișinău, Ed.: Tipografia Centrală, 2000.